

Hur påverkar EMU sysselsättningen? – Vad vi kan säga och vad vi inte kan säga

Lars Calmfors

Lars Calmfors är professor i internationell ekonomi vid Institutet för internationell ekonomi, Stockholms universitet. Han var ordförande i EMU-utredningen 1995-96 och ledamot i Kommittén för stabiliseringspolitik för full sysselsättning vid ett svenskt medlemskap i valutaunionen 2000-02. Han är också medlem i European Economic Advisory Group vid CESifo i München och bidrog med underlag till det brittiska finansdepartementets utvärdering av att införa euron i Storbritannien 2002-03. Författaren är tacksam för synpunkter från Anders Forslund, Anna Larsson, Assar Lindbeck och Ulrika Stavlöth. Helena Calmfors har hjälpt till med referenslistan och Tomas Calmfors med korrekturläsning.

En betydande del av den svenska EMU-debatten har kommit att handla om hur ett EMU-medlemskap kan väntas påverka sysselsättningen. Här har ja- och nej-sidorna kommit att inta diametralt olika ståndpunkter. Ja-sidan har i olika sammanhang hävdad att ett införande av euron kommer att skapa fler jobb såväl totalt i hela ekonomin som i den offentliga sektorn. Nej-sidan hävdar däremot att ett EMU-medlemskap innebär ett hot mot sysselsättningen.

Debatten om hur sysselsättningen kan komma att påverkas måste vara förvirrande för många. Ett huvudskäl till detta är att man samtidigt debatterar flera olika aspekter. Det är centralt att skilja mellan vilka effekter ett EMU-medlemskap kan få på (1) sysselsättningens variabilitet över konjunkturcykeln; (2) sysselsättningsnivån på kort sikt just i samband med ett EMU-inträde; och (3) sysselsättningsnivån på lång sikt. Dessa distinktioner görs i regel inte tillräckligt klart i den mer populära debatten.

Syftet med denna artikel är att försöka strukturera diskussionen genom att i tur och ordning analysera var och en av de nämnda aspekterna på sysselsättningen. Jag kommer emellertid att ägna mest utrymme åt de långsiktiga effekterna, eftersom de under senare tid fått mest utrymme i debatten. Ja-sidan har här presenterat olika kalkyler på hur många jobb EMU på sikt kan skapa. Eftersom dessa beräkningar ansetts vila på vetenskaplig grund, kan det finnas anledning att granska dem närmare och då särskilt hur de är relaterade till vedertagna synsätt inom nationalekonomisk forskning.

Teorin om optimala valutaområden och sysselsättningens variabilitet

Den etablerade teoriramen för att analysera konsekvenserna av ett deltagande i en valutaunion har varit den som 1999 års "nobelpristagare" i ekonomi Robert Mundell utvecklade (Mundell [1961]): teorin för *optimala valutaområden*, det vill säga för vilka områden (länder) som bör ha en gemensam valuta.

Mundells grundläggande insikt var mycket enkel. Å ena sidan ger en gemensam valuta upphov till samhällsekonomiska effektivitetsvinster. Å andra sidan innebär det stabiliseringspolitiska risker att inte ha en egen penningpolitik som kan avpassas efter förhållandena i den egna ekonomin. Om konjunkturutvecklingen i en del av valutaunionen avviker kraftigt från den i resten av unionen – den vedertagna

terminologin är att tala om *asymmetriska (landspecifika) makroekonomiska störningar* – blir den gemensamma penningpolitiken fel för de områden som har en avvikande utveckling. En valutaunion kan därför innebära kraftigare konjunktursvängningar, det vill säga större variabilitet i sysselsättningen, än som skulle bli fallet om varje land har sin egen valuta och då kan bestämma sin egen penningpolitik.

En del av den nationalekonomiska diskussionen om EMU handlar om i vilken grad Mundells grundläggande analyschema fortfarande är tillämpligt. Det finns en stor enighet om att fler aspekter måste beaktas än i Mundells ursprungliga analys.

Förändringar av konjunkturmönstret över tiden

En första fråga gäller hur fördelningen mellan asymmetriska störningar, som bara drabbar en mindre del av valutaunionen, och symmetriska (gemensamma) störningar, som omfattar alla deltagarländer, utvecklas över tiden. Det är en vanlig slutsats från empiriska studier att konjunkturutvecklingen successivt blivit mer synkroniserad mellan de nuvarande EU-länderna (se till exempel Bergman [2001] eller Hassler [2003]). Detta minskar i så fall de stabiliseringspolitiska riskerna med en gemensam valuta, eftersom de symmetriska störningarna kan motverkas av den gemensamma penningpolitiken. En valutaunion kan också i sig antas göra konjunkturerna i olika länder mer synkroniserade: det är med andra ord möjligt att en grupp länder inte behöver utgöra ett optimalt valutaområde *ex ante*, men att de kan göra det *ex post* sedan en valutaunion väl tillskapats (Frankel och Rose [1998]). Skälet är att en gemensam valuta kan väntas innebära mer handelsutbyte (se diskussionen nedan) och att detta mer intensiva handelsutbyte i sin tur leder till att konjunkturfluktuationer sprids snabbare mellan länderna.

En analys av de stabiliseringspolitiska riskerna med en valutaunion kan således inte bara bygga på historiska konjunkturmönster utan måste också ta hänsyn till hur dessa kan förändras av valutaunionens tillkomst. Det säger sig självt att det är svårt att avgöra hur mycket av asymmetrier i konjunkturutvecklingen mellan olika länder som kommer att kvarstå på lång sikt. En sådan bedömning måste också ta hänsyn till att olikheter i konjunkturförloppet mellan länder inte beror bara på olika störningar utan också på att ekonomierna reagerar olika på samma störningar och samma penningpolitik (lönernas känslighet för sysselsättningsvariationer kan vara olika, efterfrågan kan reagera olika på ränteförändringar på grund av att hushållen är olika mycket skuldsatta eller har olika fördelning mellan korta och långa lån, den

samlade efterfrågan kan vara olika känslig för eurons fluktuationer i förhållande till andra valutor på grund av olika stort utrikeshandelsberoende och så vidare).

Även om man tror att det på lång sikt är fördelaktigt för ett land att ingå i en valutaunion, följer inte nödvändigtvis av detta att man bör inträda så fort som möjligt. Ett exempel på en sådan slutsats är Frankel [2003], som i sitt underlag till den nyligen företagna brittiska utvärderingen av konsekvenserna av ett EMU-medlemskap ger Storbritannien rådet att tills vidare behålla pundet. Hans motivering är att det brittiska handelsutbytet med de nuvarande EMU-länderna kan väntas öka även vid ett utanförskap, och att det därför kan vara fördelaktigt att vänta med att övergå till euron till dess det ökade handelsutbytet ytterligare reducerat de stabiliseringspolitiska riskerna.

Risken för växelkursstörningar utanför EMU

En andra central frågeställning gäller om växelkursrörelser vid ett utanförskap verkligen bidrar till att utjämna makroekonomiska obalanser eller om de i själva verket utgör en störningskälla. I det senare fallet skulle ju en övergång till euron i själva verket minska risken för konjunkturfluktuationer. Dessvärre ger den forskning som finns inte några helt klara svar på frågan om i vilken grad de stora växelkurssvängningar som äger rum mellan olika valutor är jämviktsskapande reaktioner på obalanser eller ”omotiverade” störningar som inte har något samband med makroekonomiska fundamenta. Däremot finns det litet som talar för att rena växelkursstörningar i OECD-länderna lett till stora svängningar i produktion och sysselsättning.¹

En synpunkt som ofta glöms bort är att centralbankerna via sin räntepolitik i regel kan motverka effekterna på den samlade efterfrågan även av eventuella långvariga växelkursstörningar. En sådan kompensande räntepolitik underlättas av att ränteförändringar tycks ha starkare efterfrågeeffekter än växelkursförändringar: en procentenhets förändring av den korta räntan har i Sverige kanske tre-fyra gånger starkare effekt på den samlade efterfrågan än en procents förändring av växelkursen.² Efterfrågestimulansen av en svag valutakurs kan därför motverkas av att räntan hålls högre än som annars skulle ha varit fallet. Detta är precis vad som skett i Sverige där Riksbanken valt att hålla en högre ränta än i euroområdet. På motsvarande sätt kan de

¹ Se till exempel Clarida och Gali [1994] eller Artis och Ehrman [2000].

kontraktiva effekterna av en stark valuta motverkas av att man håller en lägre ränta än annars. Fed i USA och Bank of England skulle till exempel under 1998-2002 med all sannolikhet ha valt högre räntenivåer än man gjorde om inte dollarn respektive pundet varit så högt värderade. Det går att kompensera valutaapprecieringar med räntesänkningar så länge som man inte stöter i restriktionen att nominalräntan inte kan bli negativ (det vill säga så länge som man inte hamnar i den extrema situationen med en så kallad keynesiansk likviditetsfälla).

Under normala omständigheter har således centralbankerna instrument att styra den *samlade* efterfrågan även när destabiliserande växelkursstörningar äger rum: sådana störningar kommer då inte i första hand att påverka den aggregerade sysselsättningen och inflationen i ekonomin utan i stället sysselsättningens fördelning mellan produktion av hemmamarknadsvaror ("non-tradables") och utrikeshandelsvaror ("tradables"). Sådana förskjutningar av sysselsättningen kan visserligen också innebära betydande omställningsproblem när arbetskraft ska flytta från en sektor till en annan, men det finns ändå goda möjligheter att stabilisera den totala sysselsättningen och inflationen i ekonomin.³ Såväl Sverige som Storbritannien under senare år är goda exempel på detta.

Andra anpassningsmekanismer i EMU

En tredje frågeställning gäller i vilken utsträckning andra anpassningsmekanismer än ränte- och växelkursförändringar kan komma till användning för att hantera en konjunkturutveckling i ett enskilt EMU-land som avviker från den i det övriga euroområdet. Ett vanligt påstående är att förlusten av en egen penningpolitik i EMU kommer att leda till att löneutvecklingen reagerar mer på skillnader i konjunkturutvecklingen mellan olika länder än tidigare. Teoretiska modellberäkningar av hur graden av nominell löneflexibilitet kan påverkas av ett EMU-medlemskap, där mekanismen är att tendenser till större konjunkturvariationer leder till kortare avtalsperioder, ger också stöd för denna förmodan (Calmfors och Johansson [2002a]; Calmfors [2002]). Men sådana kalkyler tyder också på att även relativt stora ökning av den nominella löneflexibiliteten endast till viss del motverkar eventuella tendenser till större sysselsättningsfluktuationer vid ett EMU-medlemskap. Annan forskning om

² Se Hansson [1993] respektive Hansson och Lindberg [1994].

³ Sådana omflyttningar av arbetskraft skulle dock kunna bidra till en högre jämviktsarbetslöshet. Se avsnittet nedan angående osäkerhet om prisnivån.

sociala normer visar att nominella lönesänkningar inte anses acceptabla ens vid mycket stora makroekonomiska störningar (Agell och Lundborg [1995; 1999]). Det finns inte heller särskilt mycket empiriskt stöd från de tidigare ERM-länderna för att minskad penningpolitisk självständighet skulle ha lett till strukturella förändringar av lönebildningen.⁴

En annan alternativ anpassningsmekanism är att i större utsträckning än tidigare använda diskretionära finanspolitiska åtgärder i konjunkturstabiliserande syfte. Detta föreslogs av STEMU [2002] (Kommittén för stabiliseringspolitik för full sysselsättning vid ett svenskt medlemskap i valutaunionen), som också argumenterade för ett nytt stabiliseringspolitiskt ramverk för finanspolitiken (med tydliga mål samt i förväg bestämda riktlinjer för när stabiliseringspolitiska åtgärder ska sättas in och vilka finanspolitiska instrument som då ska användas) i syfte att minska riskerna för beslutsfördröjningar och för att otillräcklig hänsyn ska tas till de stabiliseringspolitiska aspekterna. Liknande förslag har sedan framförts av Riksbanken [2002] och, intressant nog, också av det brittiska finansdepartementet i dess utvärdering av konsekvenserna av ett brittiskt EMU-medlemskap.⁵

Vilka slutsatser ska man dra om de stabiliseringspolitiska konsekvenserna av ett EMU-medlemskap. Min – och tror jag de flesta andra makroekonomers – slutsats är att ökad handel med tiden kommer att minska risken för asymmetriska störningar, och att en ökad användning av finanspolitiken i stabiliseringssyfte kan minska de stabiliseringspolitiska riskerna med att inte ha en egen penningpolitik, men att ett EMU-medlemskap ändå innebär betydande sådana risker.⁶ Det betyder inte att större sysselsättningsvariationer normalt behöver vara något stort problem, men vid enstaka tillfällen kan detta vara fallet. Exempel på kraftiga asymmetriska störningar är de djupa lågkonjunkturerna i Sverige och Finland i början av 1990-talet, ”återföreningsboomen” vid samma tid i Tyskland, överhettningen i Irland runt millenieskiftet och de senaste årens recession i Tyskland.⁷

⁴ Se till exempel Eichengreen [1998] eller *EMU and Labour Market Flexibility* [2003]. Den anpassningsmekanism som Mundell [1961] fokuserade på var migration av arbetskraft, men det förefaller helt osannolikt att sådan arbetskraftsrörlighet mellan EMU-länderna vid konjunkturstörningar skulle kunna bli av någon större kvantitativ betydelse under överskådlig framtid.

⁵ *UK Membership of the Single Currency* [2003] och *Fiscal Stabilisation and EMU* [2003]. Se också EEAG [2003] respektive Calmfors [2003a].

⁶ Se till exempel Eichengreen [2003] eller Frankel [2003] för liknande bedömningar.

⁷ Tysklands *långsiktiga* stagnation har strukturella orsaker, men det förefaller klart att de senaste årens recession förvärrats av en kraftigare konjunkturrell efterfrågeminskning än i de övriga euroländerna. Se till exempel EEAG [2003] eller Calmfors [2003b].

De kortsiktiga sysselsättningseffekterna av ett EMU-medlemskap

En helt annan aspekt på euron är vad som händer med sysselsättningen i samband just med själva EMU-inträdet. Detta är en fråga om hur den samlade efterfrågan i ekonomin påverkas på kort sikt. Här har man i debatten i hög grad fokuserat på de fall i såväl de korta som de långa räntorna som kan förväntas, eftersom den svenska reporäntan idag ligger 0,75 procentenheter över euroområdet och räntan på tioåriga statsobligationer cirka 0,5 procentenheter över eurogenomsnittet. Man kan vänta sig att de långa räntorna faller tämligen omgående vid ett ja i folkomröstningen och att det sker en successiv anpassning nedåt av de korta räntorna under den period av ERM-medlemskap som kommer att föregå ett eventuellt EMU-inträde. Såväl Konjunkturinstitutet [2003] som Finansdepartementet [2003] har gjort kalkyler på effekterna av detta som tyder på att BNP kommer att öka och arbetslösheten att falla något snabbare vid ett ja till euron än som annars skulle bli fallet (enligt Konjunkturinstitutet blir de årliga BNP-ökningarna 2004-05 ca 0,3 procentenheter högre vid ett ja och arbetslösheten ett par tiondels procentenheter lägre; enligt Finansdepartementets beräkningar ökar BNP 0,5 procent mer per år).

Hur rimliga är dessa kalkyler? Det finns skäl att uppmärksamma tre faktorer vid en bedömning.

För det första utgår beräkningarna från att räntorna även fortsättningsvis skulle förbli lägre i euroområdet än i Sverige om vi väljer att behålla kronan. Det är förmodligen den rimligaste bedömningen, men man bör inte utesluta att de stora EMU-länderna (Tyskland, Frankrike och Italien) får sådana problem att hålla sina budgetunderskott under kontroll att det finanspolitiska regelverket inom EMU förlorar sin trovärdighet. Om Sverige vid ett utanförskap samtidigt kan fortsätta att upprätthålla budgetpolitisk disciplin, skulle i varje fall de långa räntorna framöver mycket väl kunna bli lägre i Sverige än i euroområdet.

För det andra måste man ta hänsyn till vilken omräkningskurs för kronan som kommer att gälla vid ett EMU-inträde. Konjunkturinstitutet utgår i sina beräkningar från kursen 9 kr/€, medan Finansdepartementet inte redovisar vilken kurs man räknat med. En starkare omräkningskurs (färre kr/€) än i kalkylerna innebär ett mindre förmånligt relativt kostnadsläge för Sverige vid ett EMU-inträde och därmed att den beräknade efterfrågeökningen motverkas.

En tredje fråga är hur finanspolitiken på kort sikt kommer att påverkas av ett EMU-inträde. Om finanspolitiken, som Riksbanken har argumenterat för, skulle få ett nationellt inflationsmål vid ett EMU-medlemskap (antagligen detsamma som ECBs mål) och en efterfrågeökning i samband med inträdet skulle innebära att detta överskrider, så bör man vänta sig att finanspolitiken stramas åt. Också detta motverkar de beräknade sysselsättningsökningarna. Detsamma kan inträffa om finanspolitiken i stället, som STEMU [2002] föreslog, får som mål att stabilisera aktivitetsnivån på medellång sikt, eftersom en alltför stor höjning av aktivitetsnivån på kort sikt kan leda till löneökningar som försämrar det relativa kostnadsläget och därigenom göra det svårare att i framtiden upprätthålla en hög aktivitetsnivå.

De långsiktiga sysselsättningseffekterna av ett EMU-medlemskap

Frågan om hur ett ja till euron påverkar sysselsättningen just i samband med ett eventuellt räntefall i anslutning till ett svenskt EMU-inträde har mycket litet att göra med hur sysselsättningen påverkas på lång sikt. Denna senare fråga har på senare tid spelat en stor roll i debatten inför folkomröstningen. Den har tagits upp i rapporter från Svenskt Näringsliv (Svenskt Näringsliv [2003]; Fölster och Wallén [2003]) och Stiftelsen Sverige i Europa [2003]), som presenterat kalkyler enligt vilka ett EMU-medlemskap på sikt skulle generera minst 100 000 nya jobb.⁸ Liknande kalkyler för hur sysselsättningen skulle öka i offentlig sektor har presenterats av Inregia [2003].

Argumentationen i dessa rapporter bygger på tre led. En gemensam valuta leder till mer handel. Mer handel leder till högre produktion. Högre produktion skapar i sin tur fler jobb. Min avsikt här är att granska varje led i denna argumentation.

Sambandet mellan en gemensam valuta och handeln

Resonemangen i de olika rapporterna om sambandet mellan en gemensam valuta och handelns omfattning bygger på den nya forskning som kommit fram under de allra senaste åren och som sammanfattats av bland andra Flam [2003]. Forskningen initierades av Rose [2000]. Denne fann genom att studera handeln (mätt som summan av export och import) mellan olika par av områden under perioden 1970-90, och efter att ha kontrollerat för andra påverkansfaktorer, att en gemensam valuta på sikt tycktes

⁸ Stiftelsen Sverige i Europa har publicerat separata rapporter för varje län om hur mycket sysselsättningen där kan väntas öka vid ett EMU-medlemskap. Rapporterna är emellertid likalydande i de delar som gäller effekterna för hela landet.

tredubbla handeln. Senare studier har i regel funnit något mindre, men fortfarande mycket stora, effekter (ofta av storleksordningen en fördubbling av handeln). Dessa handelseffekter kan i någon mån bero på att en gemensam valuta minskar transaktionskostnaderna vid internationella betalningar och att incitamenten för handel ökar när olika länders priser blir mer jämförbara, men den viktigaste förklaringen är med all sannolikhet att det handelshinder som osäkerhet om framtida växelkurser innebär elimineras.

De beskrivna studierna har lett till en omfattande nationalekonomisk debatt. Å ena sidan kan de skattade handelseffekterna framstå som orimligt stora (se till exempel Eichengreen [2003]). Å andra sidan kan de bidra till att förklara varför handeln mellan områden inom ett land tycks vara många gånger större än handeln mellan jämförbara områden i olika länder.⁹

Den allvarligaste kritiken mot de beskrivna studierna är att antalet fall med områden som under åtminstone någon period haft en gemensam valuta är en mycket liten del av alla observationer i de datamaterial som använts, och att de flesta observationer av länderpar med gemensam valuta inte kan ses som representativa för EMU-länderna: det är oftast fråga om mycket fattiga områden (många gånger tidigare kolonier) eller småländer som Monaco och Vatikanstaten vilka använder ett större lands valuta. Det är mycket osäkert om man i studierna verkligen lyckats att på ett tillfredsställande sätt kontrollera för alla de andra faktorer än en gemensam valuta som kan påverka handelns omfattning. Det finns också specifika exempel, som när valutaunionen mellan Irland och Storbritannien upplöstes 1979, där man inte har lyckats påvisa några effekter av en sådan förändring (Thom och Walsh [2001]). En annan invändning är att uppskattningarna av handelseffekterna ofta skiljer sig kraftigt åt mellan olika studier.

Slutsatsen att EMU verkligen kan leda till betydande handelsökningar får emellertid stöd också av alldeles nygjorda studier som direkt har undersökt handelsutvecklingen efter EMU-starten. Sådana studier tyder på att EMU hittills kan ha lett till mellan 5 och 30 procent större handel mellan euroländerna än som skulle ha

⁹ McCallum [1995] fann i en uppmärksam studier, sedan han kontrollerat för andra påverkansfaktorer, att handeln mellan kanadensiska provinser var cirka 20 gånger större än handeln mellan kanadensiska provinser och amerikanska delstater av samma storlek och på samma geografiska avstånd. Nitsch [2000] fann en liknande "hemmabias" inom EU på sju till tio gånger större handel inom respektive land än med andra länder. McCallums resultat har dock ifrågasatts av Anderson och van Wincoop [2001]. Enligt deras resultat skulle nationsgränser endast reducera handeln med i storleksordningen 30-45 procent.

skett utan euron.¹⁰ Men ett frågetecken är att effekterna kommit oväntat snabbt. Antalet tidsserieobservationer för varje länderpar är också litet eftersom EMU varit igång så kort tid, vilket ökar sannolikheten för att handelsökningarna också kan bero på andra, kanske tillfälliga, faktorer. Det är också förvånande att den gemensamma valutan inte bara tycks ha ökat handeln kraftigt mellan euroländerna utan också förhållandevis mycket mellan euroländerna och utanförstående länder.

Trots de frågetecken som finns, måste den sammanfattande slutsatsen ändå bli att det i nuläget finns ett betydande forskningsstöd för att en gemensam valuta kan leda till stora öknings av handelsutbytet. Forskningen ger idag en helt annan bild på denna punkt än för några år sedan.¹¹

Sambandet mellan handel och tillväxt

Nästa led i det resonemang som förts i rapporterna från Svenskt Näringsliv och Stiftelsen Sverige i Europa är att mer handel leder till högre tillväxt. Det finns också starka teoretiska argument för att ökad handel, till följd av att man eliminerar det handelshinder som olika valutor innebär, leder till en effektivare användning av resurserna. Enligt traditionell handelsteori sker detta därför att varje land kan specialisera sig på sådan produktion där man på grund av sin uppsättning av produktionsfaktorer har komparativa fördelar. Enligt nyare handelsteori tillåter ökad handel i stället i första hand specialisering i syfte att utnyttja stordriftsfördelar. I båda fallen medför den ökade handeln en strukturomvandling som gör det möjligt att producera mer med de resurser man har i arbete. Detta är liktydigt med att produktiviteten ökar. Följden blir att BNP per capita ökar från en nivå till en annan. Under den tid anpassningen sker (säg under en 20- eller 30-årsperiod), blir tillväxten högre än den annars skulle ha blivit.

Enligt alternativa teoretiska resonemang om så kallad *endogen tillväxt* kan ökad handel också innebära en *permanent* höjning av tillväxttakten. Ett skäl är att mer handel innebär hårdare konkurrens och därmed krav på en högre innovationstakt. Ett annat skäl är att ökad handel leder till en snabbare spridning av innovationer mellan länderna.

¹⁰ Se Bun och Klassen [2002], Micco, Stein och Ordonez [2003], de Nardis och Vicarelli [2003] respektive Piscitelli [2003].

¹¹ Se till exempel *Sverige och EMU* [1996] respektive Flam [2003].

Empirisk forskning tycks bekräfta att mer handel innebär högre BNP per capita (se Svedberg [1999] för en översikt). Enligt en ofta citerad studie av Frankel och Rose [2000] ökar varje procentenhets höjning av handelsintensiteten (export + import i procent av BNP) på lång sikt BNP per capita med 1/3 procent. Denna siffra används av Svenskt Näringsliv [2003], när man räknar fram att en 15-procentig ökning av handelsintensiteten vid ett EMU-medlemskap kan väntas ge en BNP-ökning med 4 procent.

Det är svårt att bedöma rimligheten i denna siffra. Å ena sidan kan den långsiktiga handelsökningen bli betydligt större än 15 procent. Dessutom finns det andra studier som tyder på att mer handel kan ha ännu större BNP-effekter än som antagits i beräkningen: en annan uppmärksamstudie, Frankel och Romer [1996], finner till exempel att en ökning av handelsintensiteten med en procentenhet ökar BNP per capita med så mycket som en procentenhet. Å andra sidan grundas skattningarna i såväl de nämnda studierna som i andra på datamaterial där u-länder dominerar: det finns skäl att anta att BNP-effekterna av mer handel kan vara mycket större för dessa länder än för EU-länderna, eftersom ökad handel i de förra länderna ofta gått hand i hand med radikala ekonomiska systemskiften.

Osäkerheten om hur mycket ökad handel kan höja den långsiktiga BNP-nivån är således stor. Detta illustreras också av att man i den nyligen genomförda brittiska utvärderingen av en övergång till euron (*UK Membership of the Single Currency* [2003]; *EMU and Trade* [2003]) räknar med att denna kan leda till en långsiktig höjning av BNP-nivån med mellan 0,5 och 9 procent (men mest troligt med mellan 5 och 9 procent). Men en rimlig slutsats är att det finns en stor sannolikhet för att ett EMU-medlemskap ska ge ett påtagligt inkomstlyft. Det empiriska stödet för detta är idag mycket större än när EMU-utredningen (*Sverige och EMU* [1996]) publicerades.

Sambandet mellan tillväxt och jobb

De bedömningar som gjorts i rapporterna från Svenskt Näringsliv och Stiftelsen Sverige i Europa av sambanden mellan en gemensam valuta och handeln respektive mellan handeln och tillväxten kan självfallet diskuteras, men de grundas helt klart på seriös forskning. Detta gäller emellertid inte kalkylerna över sambandet mellan tillväxt och sysselsättning, som i kombination med de andra sambanden leder till slutsatsen att ett EMU-medlemskap kan väntas leda till på sikt minst 100 000 – och

eventuellt så mycket som 300 000 – fler jobb. Dessa beräkningar bygger i stället på grova tankefel och är därför helt vilseledande.

Utgångspunkten för beräkningarna är en ekonometrisk skattning i Svenskt Näringsliv [2003] av ett så kallat Okunsamband för hur de årliga sysselsättningsförändringarna beror på de årliga BNP-förändringarna. Närmare bestämt har man skattat följande ekvation på årsdata från 1960-2001:

$$\Delta l_t = -0,012 + 0,306\Delta y_t + 0,338\Delta y_{t-1} + \varepsilon_t, \quad R^2 = 0,46$$

(0,001) (0,01) (0,005)

där Δl_t är procentuell sysselsättningsökning innevarande år, Δy_t procentuell BNP-ökning innevarande år, Δy_{t-1} procentuell BNP-ökning föregående år och ε_t en slumpterm. Siffrorna inom parentes är så kallade p-värden, som visar sannolikheterna för att de skattade koefficienternas sanna värden ska vara noll (det vill säga för att det inte ska föreligga något samband mellan respektive förklaringsvariabler och sysselsättningsförändringen). I den skattade ekvationen sätter man sedan in den beräknade BNP-ökningen på 4 procent¹² (vilken betraktas som ett minimivärde) och får så en förväntad sysselsättningsökning på lägst 2,6 procent ($0,306 \times 4 + 0,338 \times 4$), vilket motsvarar en sysselsättningsökning på cirka 110 000 personer.

Felet i analysen är att den skattade Okunekvationen inte säger något om hur den *långsiktiga* höjning av BNP-nivån som en gemensam valuta kan ge upphov till kan väntas påverka sysselsättningen. Den BNP-ökning som EMU kan medföra är ju en produktivitetsoökning – en ökning av *produktionen per anställd* – till följd av mer effektiv resursanvändning och inte en produktionsökning som kräver fler anställda. Okunsambandet speglar bara det *kortsiktiga* sambandet mellan produktion och sysselsättning över konjunkturcykeln, som kännetecknas av svängningar i kapacitetsutnyttjandet i fråga om både kapitalstock och arbetskraft. Den skattade Okunekvationen säger att det under perioden 1960-2001 i genomsnitt krävs en årlig BNP-tillväxt på 1,8 procent ($0,012/(0,306 + 0,338)$) för att hålla sysselsättningen oförändrad. Man bör vänta sig att den högre produktivitetsoökningstakt som i varje fall under en övergångstid kan antas bli följden av ett EMU-medlemskap innebär att BNP måste växa ännu snabbare för att sysselsättningen inte ska minska. (Detta är bara ett

¹² Se avsnittet ovan om sambandet mellan handel och tillväxt.

annat sätt att säga att tillväxttakten för potentiell BNP blir högre.) I sysselsättnings-ekvationen medför det att den negativa konstanten blir ett ännu mer negativt tal. Följaktligen är inte den redovisade ekvationen som skattats på historiska data tillämplig efter ett EMU-inträde.¹³

Man kan således inte beräkna eventuella långsiktiga sysselsättningseffekter av ett EMU-medlemskap på det sätt som Svenskt Näringsliv [2003] och Stiftelsen Sverige i Europa [2003] gjort. Det är också lätt att inse att höjningar av produktivitetsnivån normalt inte kan leda till högre sysselsättning. Om det vore så, skulle ju den trendmässiga höjning av produktiviteten som vi historiskt har haft rimligen för länge sedan ha eliminerat all arbetslöshet.

En ökning av produktiviteten från en nivå till en annan leder i stället normalt till en högre reallönenivå. I empiriska studier är också produktivitetens utvecklingen en central variabel för att förklara reallönernas men inte sysselsättningens och arbetslöshetens utveckling (se till exempel översikterna av Nickell och Layard [1999], Calmfors och Holmlund [2000] respektive Calmfors och Uddén Sonnegård [2001]).¹⁴ Dessa slutsatser stämmer för övrigt väl överens med den löneekvation som Fölster och Wallén [2003] presenterar i syfte att visa att löneflexibiliteten ökat i den svenska ekonomin. Även enligt denna ekvation tycks en produktivitetsökning just leda till en

¹³ Detta kan ses som ett skolexempel på den så kallade Lucaskritiken (efter 1995 års "nobelpristagare" i ekonomi Robert Lucas), som just betonar att man måste beakta hur "regimförändringar" av olika slag kan påverka tidigare empiriska samband. Såvitt jag kan förstå gör man sig i rapporterna från Stiftelsen Sverige i Europa [2003] vidare skyldig till ytterligare ett häpnadsväckande felslut, eftersom man på grundval av den ovan redovisade ekvationen hävdar att de BNP-ökningar som kommer att äga rum 2003-05 (på i genomsnitt 2,2 procent enligt Riksbankens bedömning) oberoende av ett EMU-medlemskap kommer att generera ytterligare 150 000 nya jobb utöver de 100 000 som ett EMU-medlemskap beräknas ge. Man förstår då inte att det enligt den skattade ekvationen, som ovan påpekades, krävs en årlig BNP-ökning på 1,8 procent bara för att hålla sysselsättningen konstant. Dessutom förefaller man tro att den långsiktiga sysselsättningsökningen till följd av ett EMU-medlemskap kommer att inträffa redan före ett EMU-inträde.

¹⁴ Mot denna, bland forskare välkända bakgrund, framstår det som förvånande att så många tycks utgå som en självklarhet från att högre produktivitet leder till fler jobb. Ett exempel är Ulf Jakobssons intervjuuttalande i DN, där han hävdar att sysselsättningsökningar "brukar bli följderna när produktiviteten stiger och investeringarna ökar" (Övergång till euro ger ökad sysselsättning [2003]). Ett annat exempel är Carl Bennets uttalanden i en annan DN-intervju om att "Det stämmer att ökad handel i första hand leder till rationaliseringsmöjligheter, men därefter leder det alltid till ökad sysselsättning" och att "När volymerna ökar i mina fabriker har det lett till både produktivitetsökning och sysselsättningsökning" (Att gå med i EMU ger fler jobb [2003]). Misstaget Bennet gör är att han blandar ihop vad som händer vid en produktivitetsökning på mikronivå i det enskilda företaget med vad som händer vid produktivitetsökningar på makronivå i hela ekonomin. Eftersom lönerna ökar i ungefär samma takt i hela ekonomin, kommer självklart en produktivitetsökning i ett enskilt företag att göra det mer lönsamt med nyanställningar just där. I en effektiv marknadsekonomi ska ju en sådan förändring av olika företags relativa förutsättningar leda till en omflyttning av arbetskraft. Detta säger emellertid inget om hur en ökning av den genomsnittliga produktiviteten i hela ekonomin påverkar den genomsnittliga lönen och den totala sysselsättningen.

lika stora reallöneökning (på såväl kort som lång sikt). Författarna sätter dock inte detta resultat i samband med sin övriga argumentation i rapporten, där de försöker bemöta den tidigare kritik som uppskattningarna av EMUs sysselsättningseffekter i Svenskt Näringsliv [2003] och Stiftelsen Sverige i Europa [2003] utsatts för (till exempel i Calmfors [2003c]).¹⁵

Liknande felslut som i Svenskt Näringsliv [2003] och Stiftelsen Sverige i Europa [2003] görs i Inregia [2003], där kalkyler presenteras för hur många jobb ett införande av euron kan antas skapa i den offentliga sektorn. Enligt det resonemang som förs kommer de BNP-ökningar som blir följden av ökad handel att öka skatteunderlaget och därmed den offentliga sektorns inkomster, så att denna får finansiellt utrymme att anställa fler. Rapporten förbiser emellertid att de reallöneökningar som produktivitetsökningarna i den privata sektorn ger upphov till kommer att sprida sig till den offentliga sektorn. Det är lätt att visa att med vedertagna antaganden, så kommer sysselsättningen i offentlig sektor vid oförändrad skattekvot (som rapporten antar) att förbli oförändrad.¹⁶

Om man vill göra en djupare analys av de makroekonomiska effekterna av en produktivitetshöjning till följd av ett EMU-medlemskap, finns det anledning att skilja mellan effekterna av att produktiviteten stiger från en *nivå* till en annan och av att produktiviteten under en sådan anpassningsperiod har en högre *ökningstakt* än annars.

¹⁵ Fölster och Wallén redovisar en regressionsekvation på tvärsnittsdata som visar att sysselsättningsförändringarna i de 15 EU-länderna under 1995-2001 samvarierat positivt med exportökningarna under samma period. Syftet är att belägga att ökad handel verkligen leder till högre sysselsättning på det sätt som hävdats i Svenskt Näringsliv [2003]. En sådan regressionsekvation har emellertid ingen som helst bäring på den analys av sambandet gemensam valuta – ökad handel – högre BNP – högre sysselsättning som diskuterats ovan. Slutsatsen i studier av sambandet mellan gemensam valuta och handeln är ju att *både* export *och* import ökar, och det är därför poänglöst i sammanhanget att konstatera att det på kort sikt finns ett samband mellan bara export och sysselsättning (som speglar att exportefterfrågan är en viktig förklaringsfaktor för resursutnyttjandet i ekonomin över en konjunkturcykel).

¹⁶ Anta att den offentliga sektorns budgetrestriktion är $ty = w_g g$, där t är skattekvoten (netto efter transfereringar), y produktionen i privat sektor, w_g reallönen i offentlig sektor och g sysselsättningen i offentlig sektor. I den privata sektorn är produktionsfunktionen för ett representativt företag $y_i = y/n = af(l_i)$, där y_i är produktionen i företaget, a är en produktivitetsfaktor, l_i sysselsättningen i företaget och n antalet företag. Under vinstmaximering väljer ett representativt företag i den privata sektorn sysselsättningen så att den reala lönekostnaden blir lika med marginalprodukten, det vill säga så att $w_p = af'(l_i)$, där w_p är lönen i privat sektor och $af'(l_i)$ marginalprodukten. Om lönen är densamma i privat och offentlig sektor, så att $w_g = w_p$, fås att $g = tn f(l_i)/f'(l_i)$. Om vi antar att produktionsfunktionen är Cobb-Douglas, det vill säga att $f(l_i) = l_i^\gamma$, där γ är ett tal mellan noll och ett som anger lönernas andel av produktionsvärdet, innebär det att $g = tn l_i^\gamma / \gamma = tl/\gamma$, där $l = nl_i$ är sysselsättningen i privat sektor. Med dessa antaganden är således sysselsättningen i offentlig sektor g opåverkad av en förändring av produktivitetfaktorn a i den privata sektorn. Den offentliga sektorns sysselsättning bestäms entydigt av sysselsättningen i den privata sektorn l , skattekvoten t och löneandelen av produktionsvärdet i den privata sektorn γ .

Man kan nämligen tänka sig att man får en sysselsättningseffekt just av den högre produktivitetsökningstakten under den period som denna gäller, även om en högre produktivitetensnivå inte i sig leder till högre sysselsättning. Men det är då fråga om ganska intrikata effekter av ett helt annat slag än som diskuterats i den svenska EMU-debatten.

Så till exempel har Pissarides [1990] analyserat anställningsbeslut som en form av investeringsbeslut. Innebörden är att en anställning i regel är en långsiktig relation, som kräver en investering av arbetsgivaren i form av rekryterings- och utbildningskostnader innan anställningen genererar intäkter i form av skillnaden mellan produktionsvärde och lönekostnad. En högre produktivitetsökningstakt innebär med detta synsätt att den framtida avkastningen av en nyanställning stiger i förhållande till investeringskostnaden på liknande sätt som om realräntan sjunker. Konsekvensen blir att det är lönsamt för arbetsgivaren att öka sysselsättningen. En effekt som verkar i samma riktning är att en högre produktivitetsökningstakt gör det mer lönsamt för anställda att i dagsläget hålla tillbaka sina löner för att öka sannolikheten att ha kvar sina anställningar i framtiden när reallönerna stigit i takt med produktiviteten. (Manning [1992]).

Det finns emellertid också en effekt som verkar i motsatt riktning (Saint-Paul [1999]). Den strukturuomvandling med omflyttning av arbetskraft mellan olika företag och sektorer som ökad handel kan väntas innebära, kommer att leda till flera friställningar, det vill säga till att det i varje tidsperiod blir ett större utflöde från sysselsättning till arbetslöshet. Samtidigt kommer en snabbare strukturuomvandling att innebära att den genomsnittliga anställningstiden blir kortare, vilket bör leda till att företagen blir mindre benägna att investera i nyanställningar. Detta tenderar att medföra att färre arbeten tillskapas varje period. Tillsammans verkar båda dessa faktorer i riktning mot minskad sysselsättning.

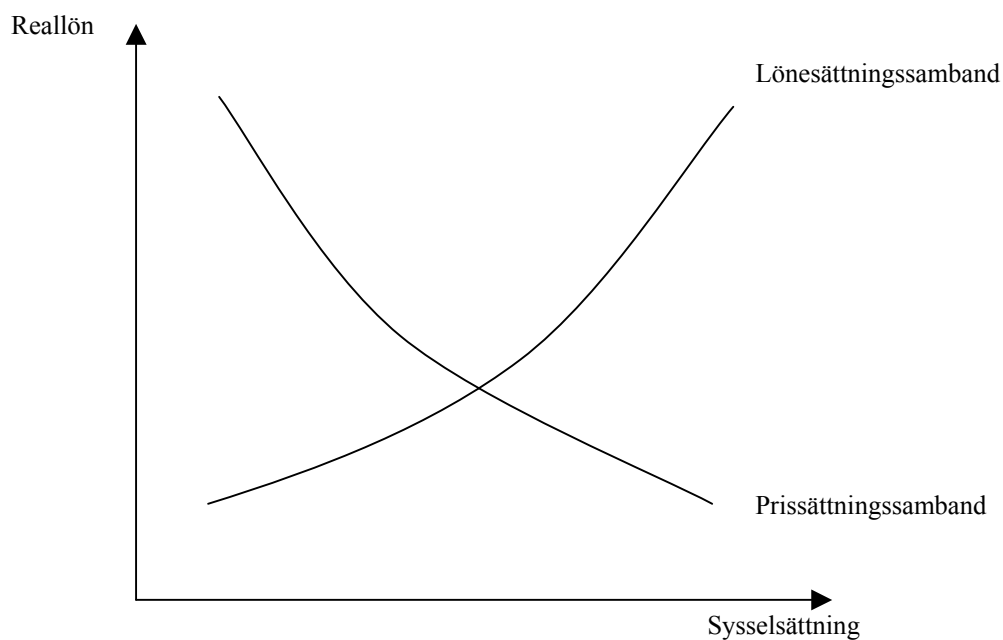
Även om man således kan peka på mekanismer som tyder på att en högre produktivitetsökningstakt kan påverka sysselsättningen under den tid som denna gäller, finns det knappast någon enighet i forskningen om vilken nettoeffekten är. En analys av dessa mekanismer är också som framgått mycket komplicerad.¹⁷

¹⁷ En ytterligare effekt skulle kunna vara att det tar tid innan en högre produktivitetsökningstakt slår igenom på lönebildningen, och att en sådan eftersläpning skulle kunna bidra till en temporär sysselsättningsuppgång som sedan kan bli bestående under viss tid till följd av olika mekanismer som tenderar att omvandla tillfällig arbetslöshet till bestående (se diskussionen i avsnittet nedan om sambandet mellan sysselsättningens variabilitet och dess jämviktsnivå). Sådana förklaringar till

Hur ska de långsiktiga sysselsättningseffekterna analyseras?

Den ganska omfattande forskning som finns om EMUs eventuella effekter på den långsiktiga sysselsättningen har betonat helt andra faktorer än dem som figurerat i senare tids svenska EMU-debatt. Denna forskning utgår från allmänt använd teori om vad som bestämmer så kallad *jämviktssysselsättning* och *jämviktsarbetslöshet* (se till exempel Nickell och Layard [1999] eller Calmfors och Holmlund [2000] för relativt aktuella översikter). Enligt denna teori ansats bestäms jämviktssysselsättningen, eller om man så vill den långsiktiga sysselsättningsnivå som konjunktursvängningarna sker omkring, av hur pris- och lönebildningen fungerar.

Figur 1. Jämviktssysselsättningens bestämning

Ett standarddiagram är Figur 1. I denna anger den uppåtlutande kurvan ett *lönesättnings samband*, som visar hur den reallön som blir utfallet av löneförhandlingarna i ekonomin beror positivt på sysselsättningen. Den nedåtlutande kurvan visar ett *prissättnings samband* för företagen: skälet till att det är nedåtlutande är att

uppgången i arbetslösheten i OECD-länderna i mitten av 1970-talet i samband med att produktivitetstillväxten föll har anförts (se till exempel Blanchard och Wolfers [2000] eller Calmfors och Holmlund [2000]). En del löneekvationer, dock inte den som skattats av Fölster och Wallén

företagen kommer att sätta högre priser i förhållande till lönerna (vilket är detsamma som att företagen försöker uppnå *lägre* reallöner) när sysselsättningen (och därmed produktionen) ökar, eftersom högre sysselsättning innebär högre marginalkostnader till följd av att arbetskraftens marginalproduktivitet minskar. Alternativt kan man betrakta prissättningskurvan som en efterfrågekurva för arbetskraft, som visar hur efterfrågan ökar när reallönen faller. Jämviktsreallön och jämviktssysselsättning ges av skärningspunkten mellan de två sambanden.

Om man vill studera hur ett EMU-medlemskap kan påverka sysselsättningen på lång sikt, bör man analysera hur detta kan påverka löne- och prissättnings-sambanden. Forskningen har pekat på ett antal olika mekanismer. Dessa har tidigare beskrivits ganska utförligt i bland annat Calmfors [2000; 2002]. Jag nöjer mig därför här med en ganska kortfattad sammanfattning. Liksom tidigare skiljer jag mellan *direkta* effekter på pris- och lönebildningen och *indirekta* effekter som uppkommer därför att de politiska incitamenten för arbetsmarknadsreformer av olika slag påverkas.

Konkurrensen på varu- och tjänstemarknaderna

En första möjlig direkt effekt har att göra med att en gemensam valuta ökar jämförbarheten mellan priserna i olika länder och därmed konkurrensen på marknaderna för olika varor och tjänster. En sådan förmodan stöds av att pris-spridningen mellan olika områden tycks vara mindre i USA än i EU. Vidare tycks den ökade handeln inom EU samt utvecklingen mot mindre växelkursvariabilitet inom ERM ha bidragit till minskade prisskillnader mellan länderna.¹⁸

En intensivare konkurrens på varu- och tjänstemarknaderna kan väntas öka produktefterfrågans känslighet för det enskilda företags pris (efterfrågans pris-elasticitet). Detta kan i teorin ge upphov till två effekter (Nickell med flera [1994]). För det första innebär en högre efterfrågeelasticitet enligt traditionell pristeori att företagen minskar sina prispålägg på marginalkostnaderna. I Figur 1 innebär det att prissättningskurvan förskjuts åt höger (ett lägre prispålägg på lönen är detsamma som en högre reallön vid en given sysselsättning). För det andra innebär en högre

[2003], kan tolkas ge stöd för en sådan hypotes (se Calmfors och Uddén Sonnegård [2001]). Men också i detta fall krävs en helt annan typ av argumentation än den som använts i EMU-debatten.

¹⁸ Se till exempel Rogers [2002] respektive *Prices and EMU* [2003]. Den förra studien finner dock att harmonisering av skattesatser och konvergens av inkomst- och lönekostnadsnivåer tycks ha haft större

priskänslighet för produkt efterfrågan att arbetskraftsefterfrågan blir mer känslig för variationer i lönen, det vill säga att arbetskraftsefterfrågans löneelasticitet ökar. Detta ökar priset för reallönehöjningar i termer av förlorad eller utebliven sysselsättning och innebär därför ett incitament för lägre löner. I diagrammet förskjuts lönesättningskurvan nedåt. De två effekterna av ökad konkurrens verkar båda i riktning mot högre jämviktssysselsättning (medan däremot effekten på reallönen är oklar, eftersom de två effekterna här verkar i motsatt riktning).

Självklart kommer en ökad konkurrens mellan företag i olika länder också att innebära ökad handel, men det är konkurrens effekterna i sig och inte den ökade handeln som ger de positiva sysselsättningseffekterna. Dessa är således av en helt annan karaktär än i de tidigare diskuterade beräkningarna i Svenskt Näringsliv [2003] och Stiftelsen Sverige och Europa [2003].

Osäkerhet om prisnivån

En helt annan effekt har att göra med att ett EMU-medlemskap kan påverka prisernas variabilitet. Man kan visa att en ökad osäkerhet om prisnivån kan skapa incitament i lönebildningen att ta ut högre löner än annars som en form av *riskpremie*.¹⁹ Detta är liktydigt med att lönesättnings sambandet i Figur 1 förskjuts uppåt. Det är dock inte självklart vilken effekt ett EMU-medlemskap har i detta avseende. Å ena sidan kan visserligen den aggregerade inflationstaktens variabilitet väntas öka när det inte längre finns någon inhemsk centralbank som försöker stabilisera den inhemska inflationen runt ett nationellt inflationsmål. Men å andra sidan kan en stabil aggregerad inflation utanför EMU mycket väl vara förenad med större svängningar i det enskilda företagets prisnivå, om växelkursstörningar i kombination med penningpolitiken leder till större förskjutningar av efterfrågan mellan utrikeshandels- och hemmamarknadsvaror än som skulle vara fallet i EMU.²⁰

betydelse för den minskade prisspridningen inom EU än ökad handel och minskade växelkursvariationer.

¹⁹ Se till exempel Andersen och Sørensen [1988], Sørensen [1992] eller Calmfors och Johansson [2002b].

²⁰ Se diskussionen i det tidigare avsnittet om risken för växelkursstörningar utanför EMU. Man kan också tänka sig att större sådana förskjutningar av sysselsättningen mellan utrikeshandels- och hemmamarknadssektorerna vid ett utanförskap kan leda till en högre jämviktsarbetslöshet därför att *frikitionsarbetslösheten* i ekonomin blir högre.

Den nationella penningpolitiken som avskräckningsfaktor

En annan mekanism har att göra med arbetsmarknadsparternas förväntningar om ekonomisk-politiska reaktioner på sitt agerande. Om man har en förhållandevis samordnad lönebildning, som är fallet i Sverige, måste avtalsförhandlarna tänka *strategiskt* och, så länge landet står utanför EMU, ta hänsyn till att inflationsskapande löneökningar kommer att utlösa räntehöjningar från Riksbankens sida. Stora lönehöjningar leder därför inte bara till att sysselsättningen minskar till följd av att produktionskostnaderna stiger utan också till en ytterligare sysselsättningsminskning till följd av att den högre räntan dämpar efterfrågan. Räntereaktionen innebär därför ett högre pris för kraftiga löneökningar i termer av förlorad sysselsättning än som annars skulle vara fallet. Det kan väntas stärka motiven för återhållsamhet i lönebildningen och därför bidra till en hög jämviktssysselsättning så länge man står utanför EMU.²¹ Detta gäller särskilt om avtalsförhandlingarna är bara delvis samordnade, som ju är fallet i Sverige där de förs främst på branschnivå. En anti-inflationistisk penningpolitik kan nämligen visas ha särskilt stor återhållande effekt på lönebildningen när de avtalsslutande parterna varken påverkas av starka marknadskrafter (som vid långtgående decentralisering) eller av en önskan att ta samhälls-ekonomiska hänsyn (som vid mycket långtgående samordning).

Den återhållande effekt av nationell penningpolitik på lönebildningen som jag beskrivit försvinner emellertid i en valutaunion, därför att den gemensamma centralbanken inte kommer att reagera på lönehöjningar i ett enskilt land. Det tenderar att ge starkare incitament för höga löner. I termer av Figur 1 förskjuter i så fall ett EMU-medlemskap lönesättningskurvan uppåt, vilket verkar i riktning mot lägre jämviktssysselsättning vid ett EMU-medlemskap än vid ett utanförskap.

Sambandet mellan sysselsättningens variabilitet och dess jämviktsnivå

Ett ytterligare resonemang tar fasta på att det kan finnas ett samband mellan sysselsättningens variabilitet och dess jämviktsnivå. Detta betonas till exempel i den brittiska utvärderingen av ett EMU-medlemskap (*UK Membership of the Single Currency* [2003]), som framhåller att större fluktuationer i sysselsättningen tycks innebära högre arbetslöshet i genomsnitt över konjunkturen. Orsaken är att en uppgång i arbetslösheten som beror på tillfälliga faktorer kan utlösa mekanismer som

²¹ Detta har analyserats av bland andra Soskice och Iversen [2000] samt Corricelli med flera [2000].

medför att uppgången blir bestående. Det kan vara fråga om att arbetslösa förlorar humankapital som gör dem mindre produktiva, att arbetslösa "tappar sugen" att söka effektivt efter arbete eller att de "insiders" på arbetsmarknaden som är kvar i arbete blir mindre intresserade av återhållsamhet i lönebildningen i syfte att upprätthålla en hög sysselsättning när de blir färre. Tillsammans kan sådana effekter bidra både till att förskjuta lönesättningskurvan uppåt och prissättningskurvan (efterfrågekurvan) nedåt. Om större konjunkturvariationer vid ett EMU-medlemskap leder till sådana effekter, tenderar de därför att minska jämviktssysselsättningen.

Resonemanget ovan framstår som mycket rimligt. Det gäller inte minst i ljuset av de svenska (och finska) erfarenheterna från början av 1990-talet av hur ett kraftigt efterfrågebortfall ledde till en kraftig uppgång av arbetslösheten som sedan till viss del blivit bestående: högkonjunkturen i slutet av 1990-talet förmådde ju inte återställa de sysselsättningsnivåer som rådde under 1980-talet. Men slutsatsen att större variabilitet i sysselsättningen måste leda till lägre jämviktssysselsättning är ändå inte given. Man kan nämligen tänka sig att just medvetenheten om större sysselsättningsfluktuationer kan leda till att löntagarna blir mer återhållsamma i sina lönekrav därför att de vill minska risken för friställningar i lågkonjunkturer. Detta har analyserats av Grüner [2002], som finner att ett sådant *försiktighetsmotiv* i lönebildningen under vissa förutsättningar kan vara så starkt att nettoeffekten av större svängningar i sysselsättningen blir en högre jämviktssysselsättning.

De politiska incitamenten för arbetsmarknadsreformer

Min diskussion ovan visar att det är mycket svårt att bilda sig en uppfattning om hur ett EMU-medlemskap kan påverka jämviktssysselsättningen via direkta effekter på pris- och lönebildningen. Bilden blir ännu mer komplicerad om man också tar hänsyn till att ett EMU-medlemskap kan påverka incitamenten för politiskt beslutade reformer av olika institutioner på arbetsmarknaden som också kan vara av betydelse för jämviktssysselsättningens nivå. Det kan gälla reglerna i arbetslöshetsförsäkringen, de arbetsmarknadspolitiska åtgärdernas utformning, olika regler och lagar som påverkar arbetsgivar- respektive löntagarsidans relativa förhandlingsstyrka samt den

fackliga organisationsgraden och kollektivavtalens täckning. Det kan också gälla utformningen av anställningsskyddslagstiftning och skattesystem.²²

I den allmänna debatten har det varit en vanlig uppfattning att ett EMU-medlemskap måste stärka incitamenten för sådana arbetsmarknadsreformer som ökar jämviktssysselsättningen, därför att de skulle vara den enda metoden för ett enskilt land att uppnå låg arbetslöshet när man förlorar möjligheten att låta sin valuta falla i värde. Denna slutsats är emellertid långt ifrån självklar och en rad andra hypoteser har formulerats i den forskning som ligger i skärningsområdet mellan makroteori och politisk ekonomi.

Enligt ett resonemang kan incitamenten för arbetsmarknadsreformer som ökar jämviktssysselsättningen vara större utanför EMU än vid ett medlemskap, eftersom de i det förra fallet skulle kunna ge en *dubbel* vinst. Det är nämligen möjligt att sådana reformer förutom att öka sysselsättningen också kan minska risken för inflation, eftersom frestelsen att acceptera sådan i syfte att kortsiktigt minska arbetslösheten kan väntas vara större ju högre arbetslösheten är.²³ Detta resonemang gäller bara under förutsättning att penningpolitiken står under nationell kontroll. Vid ett medlemskap i EMU, finns det ingen anledning tro att den Europeiska Centralbankens penningpolitik skulle påverkas av arbetsmarknadsreformer som minskar jämviktsarbetslösheten i ett enskilt euroland, eftersom arbetsmarknadssituationen där bara marginellt påverkar den aggregerade arbetslösheten i hela euroområdet.²⁴

Enligt ett annat resonemang kan större sysselsättningssvängningar vid ett EMU-medlemskap öka den politiska efterfrågan på arbetsmarknadsinstitutioner som minskar de negativa verkningarna av dessa fluktuationer (Bean [1998]). Det skulle kunna gälla en mer generös arbetslöshetsförsäkring och striktare anställningsskyddslagstiftning. Men sådana förändringar kan ha nackdelen att de ökar jämviktsarbetslösheten.²⁵ I motsatt riktning kan återigen ett *försiktighetsmotiv* verka: de politiska beslutsfattarna kan bli mer benägna att se till att arbetslösheten i genomsnitt är låg för att undvika att eventuellt större sysselsättningsvariationer vid ett EMU-

²² Se Nickell och Layard [1999] eller Calmfors och Holmlund [2000].

²³ Detta är en av slutsatserna i den så kallade Barro-Gordon-modellen för inflation och centralbankspolitik (Barro och Gordon [1983]), som legat till grund för den utveckling mot större självständighet för centralbankerna som ägt rum i ett stort antal länder under de två senaste decennierna.

²⁴ Detta resonemang har utvecklats av Sibert och Sutherland [2000] och Calmfors [2001].

²⁵ Det finns ett mycket starkt empiriskt stöd för att en mer generös arbetslöshetsförsäkring har sådana effekter, medan det är mer osäkert om en striktare anställningsskyddslagstiftning verkligen har dessa konsekvenser. Se till exempel Nickell och Layard [1999] eller Calmfors och Holmlund [2000].

medlemskap ska leda till riktigt dåliga arbetsmarknadsutfall (Calmfors [2001; 2003d]).

Sammanfattning

Min artikel har betonat vikten av att skilja mellan olika aspekter på hur ett EMU-medlemskap kan påverka sysselsättningen. Det gäller att skilja mellan effekter på (1) sysselsättningens variabilitet; (2) sysselsättningsnivån på kort sikt just i samband med ett EMU-inträde; och (3) långsiktiga sysselsättningseffekter (effekter på den genomsnittliga sysselsättningsnivån över konjunkturcykeln).

Min bedömning är att det mesta fortfarande talar för att ett EMU-medlemskap innebär större svängningar i sysselsättningen än ett utanförskap. Däremot är det troligt – men inte säkert – att lägre räntor i samband med ett EMU-inträde på kort sikt kan ge sådana efterfrågeeffekter att sysselsättningen ökar. Detta säger emellertid inget om de långsiktiga sysselsättningseffekterna. Det gör inte heller de kalkyler som under senare tid presenterats av olika organisationer och ekonomer på ja-sidan. Dessa kalkyler har utgått från att den långsiktiga BNP-höjning som kan bli följd av att en gemensam valuta ökar handeln också leder till högre sysselsättning. Detta resonemang bygger på ett grovt tankefel, eftersom vinsten av ökad handel är att de resurser som är i arbete kan flyttas om till en mer effektiv användning. En sådan strukturomvandling innebär en produktivitetsvinst men inte att fler resurser sätts i arbete.

Högre BNP per capita till följd av mer handel vid ett EMU-medlemskap kan i första hand väntas höja reallönenivån, vilket i sig är en stor välfärdsvinst. Man kan visserligen tänka sig att en högre produktivitet*ökningstakt* under en övergångstid kan ha effekter på jämviktssysselsättningen, men det är i så fall fråga om mycket intrikata mekanismer som inte har något att göra med de effekter som på senare tid framhållits i EMU-debatten. Denna har också varit anmärkningsvärt fristående från den etablerade forskning som finns om jämviktssysselsättningens bestämningsfaktorer och som betonar betydelsen av pris- och lönebildningens funktionssätt. Med utgångspunkt från denna forskning kan man identifiera ett antal mekanismer genom vilka ett EMU-medlemskap kan påverka den långsiktiga sysselsättningsnivån, men det går inte att idag ha någon uppfattning om vare sig nettoeffektens riktning eller den kvantitativa storleksordningen. De försök som gjorts att siffermässigt precisera hur många jobb EMU kan skapa framstår därför som osakliga och borde föranleda en intern debatt om både etik och kompetens inom de organisationer som tagit fram sådant material. Det

finns goda ekonomiska argument både för och emot ett EMU-medlemskap, men argumentet att en övergång till euron på sikt kan väntas skapa många fler jobb hör inte till dem.

Referenser

Agell, J och Lundborg, P [1995], "Theories of Pay and Unemployment: Survey Evidence for Swedish Manufacturing Firms", *Scandinavian Journal of Economics*, 97.

Agell, J och Lundborg, P [1999], Survey Evidence on Wage Rigidity and Unemployment: Sweden in the 1990s, IFAU Working Paper 1999:2.

Andersen, T och Sörensen, J [1988], "Exchange Rate Variability and Wage Formation in Open Economies", *Economic Letters*, 28.

Andersen, J E och van Wincoop, E [2001], "Gravity with Gravitas: A Solution to the Border Puzzle", NBER Working Paper, No 8079.

Att gå med i EMU ger fler jobb [2003], intervju med Carl Bennet, *Dagens Nyheter*, 12 juli.

Artis, M J och Ehrmann, M [2000], "The Exchange Rate – A Shock Absorber or Source of Shocks", CEPR Discussion Paper, No 2550.

Barro, R och Gordon, D B [1983], "A Positive Theory of Monetary Policy in a Natural Rate Model", *Journal of Political Economy*, 91.

Bean, C R [1998], "The Interaction of Aggregate-Demand Policies and Labour-Market Reform", *Swedish Economic Policy Review*, No 2.

Bergman, M [2001], "Finanspolitikens roll i en valutaunion", Bilaga 2 till *Stabilitet och Stabiliseringspolitik*, Delbetänkande från Kommittén för stabiliseringspolitik för full sysselsättning vid ett svenskt medlemskap i valutaunionen, SOU 2001:62, Fritzes: Stockholm.

Blanchard, O och Wolfers, J [2000], "The Role of Shocks and Institutions in the Rise of European Unemployment: The Aggregate Evidence", *The Economic Journal*, 110.

Bun M J G och Klassen, F [2002], "Has the Euro Increased Trade?", Tinbergen Institute Discussion Paper, No 02-108/2.

Calmfors, L [2000], "EMU och arbetslösheten", *Ekonomisk Debatt*, nr 2.

Calmfors, L [2001], "Unemployment, Labour-Market Reform and Monetary Union", *Journal of Labor Economics*, 19.

Calmfors, L [2002], "EMUs effekter på lönebildningen", Bilaga 2 till *Stabiliseringspolitik i valutaunionen*, Kommitén för stabiliseringspolitik för full sysselsättning vid ett svenskt medlemskap i valutaunionen, SOU 2002:16, Fritzes: Stockholm.

Calmfors, L [2003a], "Nominal Wage Flexibility and Fiscal Policy – How Much Can They Reduce Macroeconomic Variability in the EMU?", *Submissions on EMU from Leading Academics*, bilaga till *UK Membership of the Single Currency: An Assessment of the Five Economic Tests*, HM Treasury: London.

Calmfors, L [2003b], "The Tax Shift that Could Give Germany a Lift", *Financial Times*, 24 april.

Calmfors, L [2003c], "Falska löften om ökad sysselsättning", *Dagens Nyheter*, 5 juli.

Calmfors, L [2003d], "Nationalekonomisk forskning och ekonomisk-politiskt beslutsfattande: exemplet EMU", Prisföreläsning vid utdelandet av Söderbergiska priset, Kungliga Vetenskapsakademien: Stockholm.

Calmfors, L och Holmlund, B [2000], "Unemployment and Economic Growth", *Swedish Economic Policy Review*, No 1.

Calmfors, L och Johansson, Å [2002a], "Nominal Wage Flexibility, Wage Indexation and Monetary Union", CESifo Working Paper, No 761.

Calmfors, L och Johansson, Å [2002b], "Unemployment Benefits, Contract Length and Nominal Wage Flexibility", under utgivning i *Scandinavian Journal of Economics*.

Calmfors, L och Uddén Sonnegård, E [2001], "Hur kan man förklara löneutvecklingen?", *Pening- och valutapolitik*, nr 4, Sveriges Riksbank: Stockholm.

Clarida, R och Gali, J [1994], "Sources of Real Exchange Rate Fluctuations: How Important Are Nominal Shocks?", *Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy*, 41.

Corricelli, F, Cukierman, A och Dalmazzo, A [2000], *Monetary Institutions, Monopolistic Competition, Unionized Labor Markets and Economic Performance*, University of Siena.

EEAG [2003], *Report on the European Economy 2003* by the European Economic Advisory Group at the CESifo Institute, München.

Eichengreen, B [1998], "European Monetary Unification: A Tour d'Horizon", *Oxford Review of Economic Policy*, 14.

Eichengreen, B [2003], "Reflections on the Coherence of the Euro Area", *Submissions on EMU from Leading Academics*, bilaga till *UK Membership of the Single Currency: An Assessment of the Five Economic Tests*, HM Treasury: London.

EMU and Labour Market Flexibility [2003], bilaga till *UK Membership of the Single Currency: An Assessment of the Five Economic Tests*, HM Treasury: London.

EMU and Trade [2003], bilaga till *UK Membership of the Single Currency: An Assessment of the Five Economic Tests*, HM Treasury: London.

Finansdepartementet [2003], *Svensk ekonomi*, Bilaga 1 till Vårpropositionen, Stockholm.

Fiscal Stabilisation and EMU [2003], bilaga till *UK Membership of the Single Currency: An Assessment of the Five Economic Tests*, HM Treasury: London.

Flam, H [2003], "Handel och medlemskap i EMU", *Ekonomisk Debatt*, nr 4.

Frankel, J [2003], "The UK Decision Re EMU – Implications of Currency Blocs for Trade and Business Cycle Correlations", *Submissions on EMU from Leading Academics*, bilaga till *UK Membership of the Single Currency: An Assessment of the Five Economic Tests*, HM Treasury: London.

Frankel, J och Romer, D [1996], *Trade and Growth: An Empirical Investigation*, NBER Working Paper, No 5476.

Frankel, J och Rose, A [1998], "The Endogeneity of the Optimum Currency Area Criterion", *The Economic Journal*, 108.

Frankel, J och Rose, A [2000], "Estimating the Effect of Currency Unions on Trade and Output", NBER Working Paper, No 7857.

Fölster, S och Wallen, F [2003], *Tillsammans är vi starkare – om eurons betydelse för vårt välstånd*, Svenskt Näringsliv: Stockholm.

Grüner, H P [2002], *Should Central Banks Really Be Flexible?*, ECB Working Paper, No 188.

Hansson, B [1993], "En strukturell modell", *Penningpolitiska indikatorer*, Riksbanken: Stockholm.

Hansson, B och Lindberg, H [1994], *Penning- och valutapolitik*, nr 3.

Hassler, J [2003], "Är Sverige i takt med Europa?", i Jakobsson, U (red), *Därför euron – tio ekonomer om den gemensamma valutan*, IUI: Stockholm.

Inregia [2003], *Euron och den offentliga sektorn*, Stockholm.

Konjunkturinstitutet [2003], *Konjunkturläget*, juni, Stockholm.

Manning, A [1992], *Productivity Growth, Wage Setting and the Equilibrium Rate of Unemployment*, CEP Discussion Paper, No 63.

McCallum, J [1995], "National Borders Matter: Canada-U.S. Regional Trade Patterns", *American Economic Review*, 85.

Micco, A, Stein, E och Ordonez, G [2003], "The Currency Union Effect on Trade: Early Evidence from the EMU", Inter-American Development Bank.

Mundell, R A [1961], "A Theory of Optimum Currency Areas", *American Economic Review*, 51.

Nardis, S och Vicarelli, C [2003], "The Impact of Euro on Trade: The (Early) Effect Is Not so Large", Institute for Studies and Economic Analyses.

Nickell, S och Layard, R [1999], "Labor Market Institutions and Economic Performance", i Ashenfelter, O och Card, D (red), *Handbook of Labor Economics*, vol 3, Amsterdam: North Holland.

Nickell, S, Vainiomaki, J och Wadhvani, S [1994], "Wages and Product Market Power", *Economica*, 61.

Nitsch [2001], "National Borders and International Trade: Evidence from the European Union", Bankgesellschaft Berlin.

Pissarides, C [1990], *Equilibrium Unemployment Theory*, Basil Blackwell: Oxford och Cambridge, MA.

Piscitelli, L [2003], Background study for *UK Membership of the Single Currency: An Assessment of the Five Economic Tests*, HM Treasury: London.

Prices and EMU [2003], bilaga till *UK Membership of the Single Currency: An Assessment of the Five Economic Tests*, HM Treasury: London.

Riksbanken [2002], *Yttrande över betänkandet "Stabiliseringspolitik i valutaunionen"*, Stockholm.

Rogers, J H [2002], Monetary Union, Price Level Convergence, and Inflation: How Close Is Europe to the United States? International Finance Discussion Paper, No 740.

Rose, A [2000], "One Money, One Market: The Effect of Common Currencies on Trade", *Economic Policy*, 30.

Saint-Paul, G [1999], *The Political Economy of Employment Protection*, University of Pompeu Fabra.

Sibert, A C och Sutherland, A [2000], "Monetary Union and Labour Market Reform", *Journal of International Economics*, 51.

Soskice, D och Iversen, T [2000], "The Nonneutrality of Monetary Policy with Large Price or Wage Setters", *Quarterly Journal of Economics*, februari.

Svedberg, P [1999], "Vad bestämmer skillnader i tillväxt mellan länder?", i Calmfors, L och Persson, M [1999], *Tillväxt och ekonomisk politik*, Studentlitteratur: Lund.

STEMU [2002], *Stabiliseringspolitik i valutaunionen*, Slutbetänkande från Kommittén för stabiliseringspolitik för full sysselsättning vid ett svenskt medlemskap i valutaunionen, SOU 2002:16, Fritzes: Stockholm.

Svenskt Näringsliv [2003], *Minst 100 000 jobb! Euron skulle öka tillväxten och sysselsättningen i Sverige*, Stockholm.

Sverige och EMU [1996], EMU-utredningens huvudbetänkande, SOU 1996:158, Fritzes: Stockholm.

Stiftelsen Sverige i Europa [2003], länsvisa rapporter om hur många jobb EMU kan skapa, Stockholm.

Sörensen, J [1992], "Uncertainty and Monetary Policy in a Wage-Bargaining Model", *Scandinavian Journal of Economics*, 94.

Thom, R och Walsh, B [2001], "The Effect of a Common Currency on Trade: Ireland before and after the Sterling Link", International Seminar on Macroeconomics, University College, Dublin, 8-9 June.

UK Membership of the Single Currency: An Assessment of the Five Economic Tests [2003], HM Treasury: London.

Övergång till euro ger ökad sysselsättning [2003], intervju med Ulf Jakobsson, *Dagens Nyheter*, 13 juni.